Què entenem per...

TRACTAMENT DE LA LLENGUA ESTRANGERA A L'EDUCACIÓ INFANTIL

Resum

En l'etapa de l'educació infantil volem desenvolupar l'interés i el respecte per la llengua estrangera en els infants. El que d'entrada ens pot semblar molt complex si ho veiem amb ulls adults, per als xiquets i xiquetes pot resultar un procés molt natural.

Paraules clau: anglés, educació infantil, jugar, cantar, contar

1. Introducció.

Durant anys s'ha pensat que l'ensenyament d'una llengua estrangera als infants en edats primerenques serien poc útils. Estudis recents, però, indiquen que la infància és el millor moment per integrar qualsevol aprenentatge.

Tot i que hui dia encara hi coexisteixen ambdues visions sobre la qüestió, cal entendre el procés d'aprenentatge de qualsevol llengua com un procés amable i natural que com a professionals hem d'acompanyar.

Els experts en neurociència, defensen la idea que al llarg de la infància i especialment els primers tres anys de vida, es creen els fonaments del pensament, el llenguatge, la visió, les actituds i les aptituds que forjaran bases per al futur.

Segons André Stern (2020) els infants venen al món com una bomba de capacitats i potencials, de manera que tot infant pot aprendre el que siga i convertir-se en el que vulga. És la nostra condició genètica, el que canvia és el nostre entorn. Quan una d'aquestes capacitats deixa d'utilitzar-se, va desapareixent.

En conseqüència, cal que com a mestres i educadors, aprofitem aquesta capacitat natural d'aprendre durant els seus anys més vitals, quan també, iniciar-se en una segona llengua pot ser tan fàcil com aprendre la llengua materna.

Però, què significa aprendre llengües? Quines són les competències i les destreses que s'han de començar a desenvolupar al llarg de l'etapa de l'educació infantil?

La societat en la qual vivim, cada vegada més globalitzada i amb una mobilitat geogràfica cada vegada més gran, crea una necessitat de mostrar als infants la diversitat lingüística que ens envolta des d'una perspectiva de tolerància i multiculturalitat.

El plurilingüisme és, segons l'Acadèmia Valenciana de la llengua (2017), la coexistència de diferents comunitats lingüístiques en una àrea geogràfica o geopolítica, o en una entitat política. A més, suposa el desenvolupament de competències de comunicació en vàries llengües, així com, de manera específica, d'una competència plurilingüe i pluricultural (Coste, Moore i Zarate, 1997). Requereix així un repertori lingüístic dinàmic i divers però també una llengua que resulte viva, que acompanye els infants en el seu camí cap a la cultura.

A escala europea, aquests conceptes es troben inclosos al Marc Comú Europeu de Referència de les Llengües

> [...] l'enfocament plurilingüe posa l'accent en el fet que així com augmenta l'experiència lingüística d'un individu en el seu context cultural –de la llengua de la llar a la de la societat i d'aquí a les llengües d'altra gent (apreses a l'escola, a l'institut o amb l'experiència directa)– l'individu no manté aquestes llengües i cultures en compartiments mentals separats estrictament, sinó que desenvolupa una competència comunicativa a la qual contribueix tot el coneixement i

l’experiència lingüística i en la qual les llengües s’interrelacionen i interactuen. [...]. (MCER. 2003)

Des d’aquesta perspectiva el significat d’aprendre llengües es modifica substancialment. No podem entendre l’educació lingüística com a l’aprenentatge de les llengües de manera aïllada, sinó més bé com a conjunt. Un aprenentatge capaç de generar un repertori de coneixements relacionats, com si agafarem una cirera d’un cistell... a què no podem agafar-ne només una?

Imatge 1. Cistell de cireres, metàfora del cervell.

Cal fer de l’aprenentatge de la llengua anglesa a les nostres aules una eina de comunicació lligada a la vida. Una llengua viva, que connecte l'aprenentatge dels coneixements que estan adquirint els infants en cada moment a una nova llengua i una nova cultura.

Ara la qüestió és com fer-ho.

2. Des de la mirada de l’infant.

La normativa relativa al Plurilingüisme no especifica clarament uns continguts concrets a treballar en el cas de l’Educació Infantil. Allò que sembla que està fent-se habitualment als centres per part de les/dels especialistes que fan les sessions d'anglés és utilitzar com a base els continguts del currículum d’Educació Infantil.

A la nova Llei 4/2018, de 21 de febrer, per la qual es regula i promou el plurilingüisme en el sistema educatiu valencià, es fa referència a la introducció de la llengua estrangera com a llengua vehicular d’aprenentatge que cal portar a cap de manera progressiva a fi que l’alumnat aprofite les estratègies d’aprenentatge lingüístic adquirides en les dues llengües oficials.

En el segon cicle d’educació infantil l’anglés s’incorporarà amb un enfocament d’obertura a les llengües o mitjançant la modalitat d’incorporació primerenca, amb el 10 % de l’horari curricular.

En els centres de Programa d’educació plurilingüe i intercultural el temps destinat als continguts curriculars en llengua estrangera, en el conjunt de l’escolaritat obligatòria, pot oscil·lar entre el 15 % i el 25 % de les hores lectives.

A més, s'especifica que la seua elaboració serà d'acord amb les necessitats del context. I es concreta que si s'utilitza una metodologia de treball per projectes o altres amb plantejaments globalitzats s'han de respectar les proporcions de les llengües del seu projecte lingüístic.

Amb totes aquestes consideracions del marc legal, considerem que l'ensenyament de l'anglés a l'Educació Infantil ha d'adequar-se a les característiques de l'etapa i del context.

La nostra tasca radica en fer un tractament de la llengua global, oferint oportunitats comunicatives que permeta els infants iniciar el contacte amb la llengua estrangera i lligar els aprenentatges que estan adquirint en cada moment a una nova llengua.

En aquest sentit, considerem imprescindible una bona planificació i coordinació amb el/la tutor/a del grup-classe per poder aprofitar els diferents moments d'aula, rutines, hàbits, dinàmiques, projectes... per relacionar els aprenentatges dels infants i experiències vitals amb la llengua anglesa.

3. L'infant, protagonista del seu aprenentatge.

Els xiquets i xiquetes d'entre tres i sis anys manifesten una forta necessitat de comunicar-se i, en conseqüència, un gran interés en l'adquisició de tota forma de llenguatge verbal i no verbal.

Imatge 2. Grup d'infants practicant fingerplays.

Els primers contactes amb l'escola són el moment d'adquirir vocabulari en qualsevol idioma. Així doncs, el principal objectiu de l'ensenyament de la llengua anglesa no serà tant la producció del llenguatge, sinó la comprensió i la connexió amb les altres llengües en contacte.

Tractarem d'involucrar els xiquets i xiquetes en activitats interessants, motivadores i comprensibles, a la vegada que els proporciona l'espai suficient perquè s'inicien en la parla quan es troben preparats, sempre des de l'acompanyament respectuós dels seus ritmes d'aprenentatge.

4. Aprenentatge lligat a la vida.

Els infants d'aquesta edat són, per naturalesa, inquiets i curiosos, i tenen períodes d'atenció relativament curts.

Per aquest motiu, les línies de treball de l'ensenyament d'aquesta llengua estrangera en Educació Infantil, podrien girar entorn de:

- Fer de l'aprenentatge de la llengua i la cultura anglesa una eina de comunicació i relació lligada a la vida.
- Dinamitzar les sessions relacionant els aprenentatges l'entorn dels infants i als seus coneixements previs, lligant d'aquesta manera la llengua anglesa a les seues experiències vitals i no tractar-la d'una manera aïllada.
- Fer servir els hàbits i rutines, per proporcionar seguretat als xiquets i xiquetes i ajudar a estructurar el temps, fent possibles sessions dinàmiques amb activitats diverses.
- Fer servir els contes i les cançons, com a components indispensables en les sessions d'anglés.

Imatge 3. Presentació de materials reals.

Imatge 4. Proposta de presentació d'un conte.

- Fer servir els jocs com a la base d'un aprenentatge experiencial que ajude a mantindre l'atenció i la motivació dels infants tan alta com siga possible.
- Partir sempre del seu entorn més proper i dels coneixements previs, que, dins d'una metodologia activa i propera acompanye els infants en el seu procés d'aprenentatge.
- Fer ús de materials reals i atractius i oferir l'oportunitat de poder manipular els objectes, apropant el vocabulari al món real.
- Paral·lelament a l'adquisició de coneixements lingüístics i culturals propis de la llengua anglesa, els alumnes aniran assolint un cert grau de competència comunicativa en anglés. És per aquest motiu que cal ser especialment sensibles en la repetició d'estructures comunicatives sempre que siga possible.

- Fomentar l'aprenentatge a través del moviment amb activitats que requerisquen una resposta física, incloent de manera respectuosa amb els ritmes de cadascú, la demanda de la seua participació a nivell no verbal i, més endavant, verbal. (TPR)

Imatge 5. Usant el cos com a eina d'aprenentatge.

Imatge 6. Infants en moviment fora de l'aula.

- L'ús de l'anglés a l'aula com a llengua vehicular sempre que siga possible, proporcionant sempre algun suport de tipus visual. És interessant insistir en el llenguatge típic de l'aula i les instruccions, fórmules de cortesia i estructures, repetint-les de manera constant i tindre sempre present el llenguatge no verbal.
- Plantejar les sessions amb els alumnes d'educació infantil amb propostes motivadores i fent servir els diferents espais del centre.
- Crear un ambient adequat per a gaudir, jugar i aprendre alhora.

Amb totes aquestes idees i per tal de fomentar un aprenentatge significatiu de la llengua estrangera, alguns els objectius principals que hauríem de plantejar-nos amb els infants serien de tipus actitudinal, com per exemple:

- Mostrar una actitud positiva envers l'aprenentatge del nou idioma.
- Captar el sentit global dels contes i textos orals senzills amb l'ajuda dels suports visuals i sonors, els gestos, les expressions facials, els contextos establits, etc.
- Seguir instruccions orals senzilles.
- Produir i reproduir missatges orals senzills.
- Comprendre i utilitzar les rutines lingüístiques més comunes i senzilles.
- Reconéixer els sons, l'entonació i el ritme del nou idioma.
- Emprar els coneixements conceptuals i procedimentals d'altres àrees per aprendre anglés.
- Mostrar interés en els aspectes socioculturals dels països de parla anglesa.
- ...

5. Cantar, contar i jugar

Els contes, les cançons i els jocs esdevenen els pilars fonamental de qualsevol infant, més encara en l'etapa d'infantil i amb més motiu en l'aprenentatge d'una llengua estrangera.

5.1. Perquè cantar?

Podríem dir des d'una perspectiva global, que amb més música hi ha més activitat en l'H. Esquerre, s'utilitza també més aquest per a compondre. Però la veritat és que en la conducta musical s'utilitza TOT el cervell, tenint en compte que la intel·ligència musical es manifiesta a través de tres formes de conducta: l'audició, l'execució o interpretació i la composició.

HEMISFERIO IZQUIERDO	HEMISFERIO DERECHO
Preponderancia Rítmica (base de los aprendizajes instrumentales)	Emisión melódica no verbal (intervalos, intensidad duración etc.)
Elaboración de secuencias	Discriminación del timbre
Mecanismos de ejecución musical	Función video – espacial
Pronunciación de palabras para el canto	Intuición musical
Representaciones verbales	Imaginación musical

Imatge 7. Els hemisferis del cervell segons J. Lacárcel.

L'escolta, el ritme, la melodia, els accents, les seqüències, paraules i estructures... totes aquestes qüestions són bàsiques en l'aprenentatge d'una llengua i la seua adquisició es facilita amb la música i el moviment.

I és que tal com deia Dalcroze, amb l'educació musical cos té un rol d'intermediari entre els sons i el nostre pensament..

Amb tot això, les cançons, els chants, les rimes, els embarbussaments que acostumen a ser repetitives i amb ritme formen part ràpidament de l'imaginari dels infants i es converteixen en un element familiar i d'unió.

Les possibilitats que ofereixen són infinites:

- Introduir o reforçar el llenguatge en un context natural.
- Connectar amb l'emoció des d'una atmosfera positiva.
- Reforçar estructures gramaticals.
- Generar confiança, cohesió de grup, identitat i pertinença.
- Desenvolupar l'oïda.
- Oferir oportunitats per a reproduir i produir textos orals.
- Millorar la comprensió.
- Generar entorns naturals i segurs.
- Potenciar la fluïdesa lingüística.
- Iniciar els infants en la cultura de la llengua estrangera.
- Millorar la capacitat d'atenció.
- I sobretot, fàcils de portar a casa.

Moltes cançons poden ajudar a desenvolupar memòria i concentració, així com la coordinació física, per exemple quan es fan accions per a una cançó (Total Phisical

Response). Les cançons poden ser un punt de partida meravellós i poden encaixar bé amb temes, habilitats, idiomes i treballs transversals.

No podem oblidar, però, la importància d'ensenyar una cançó d'una manera amable als infants i a poc a poc:

> Com ensenyar una cançó?
>
> Cada professor pot tindre la seua manera d'utilitzar cançons en les seues lliçons. Independentment de la manera que siga ensenyada, la clau per a l'ús amb èxit d'una cançó és la seua aplicació. És a dir que la presentació i activitats han d'adaptar-se a les característiques dels infants, al domini de la llengua i als seus interessos. Per tal d'aconseguir-ho, cal aplicar una determinada tècnica. El procediment suggerit, però flexible, és el següent (Brewster et al., 2002):
>
> Definiu el context.
>
> Utilitzeu ajudes visuals per introduir vocabulari nou.
>
> Reproduir o cantar la cançó per familiaritzar-la amb els infants.
>
> Feu més activitats d'escolta.
>
> Practiqueu la pronunciació (entonació, ritme i accents).
>
> Animeu els infants a participar-hi i fer accions o fer mímica. Repetiu la cançó diverses vegades.N. Delibegović. (2016)

5.2. Perquè jugar?

El joc és una activitat universal i fonamental dels infants. Ocorre de manera innata, lliure i afavoreix el desenvolupament de les seues capacitats motrius, cognitives, afectives i socials.

Tot i que juguem tota la vida, sembla que només els infants tenen reconegut el dret a jugar.

> Per als infants, el joc és la via d'accés progressiva al món dels adults. Com diu Piaget, "els jocs tendeixen a construir una àmplia xarxa de dispositius que permeten a l'infant l'assimilació de la realitat, incorporant-la per a reviure-la, compensar-la o dominar-la". Actualment es considera el joc com una activitat essencial per al desenvolupament integral de l'infant. (Cortiella i Fernández, s.f.)

A més, l'ONU (1959) ho recull a la Declaració dels Drets de l'Infant en el seté article: defensant que l'infant ha de gaudir plenament de jocs i recreacions, els quals han d'estar orientats a les finalitats que persegueix l'educació; la societat i les autoritats públiques s'esforçaran a promoure la satisfacció d'aquest dret.

Amb tot això, podem considerar que el joc:

- És lliure i voluntari.
- Es centra en un context, moment i espai determinat.
- Genera satisfacció, diversió i atenció envers l'activitat.
- Implica moviment i activitat física.
- Afavoreix la socialització, l'expressió, la comunicació i la imaginació.
- Ajuda al desenvolupament de capacitats psíquiques com la percepció sensorial, el llenguatge, la memòria, etc., així com les funcions físiques (córrer, saltar, equilibri i coordinació).
- Afavoreix la socialització.
- Permet als infants afirmar-se, solucionar conflictes i augmentar l'autoestima.
- És inclusiu i compensador de desigualtats.
- Ajuda a integrar normes i pautes de comportament social.

Com tots i totes sabem, el joc està íntimament lligat al moviment. Tal com afirma Sally Goddard (2017), neurofisiòloga el moviment és l'expressió de la vida és el reflex del nostre desenvolupament i ajuda els infants a construir les habilitats que després necessitarà.

Motivar un aprenentatge amb l'experimentació i l'exploració del mateix cos ajudarà a construir millor els aprenentatges.

> A més de ser un factor important en el canvi biològic del cervell, les activitats de joc i moviment poden ser un dels millors agents d'aprenentatge complementant l'educació dels infants. Els jocs fomenten l'aprenentatge actiu mitjançant l'exploració, el pensament crític i la solució de problemes. A través d'aquest mitjà, els infants veuen els problemes com a propis. (...)
>
> A través del joc, el moviment i l'exploració, els professionals de primera infància poden introduir nous conceptes i idees, proporcionar experiències per al desenvolupament d'habilitats generalitzades i específiques, i obtindre respostes originals dels nens. (Gabbard y Rodrigues., s.f.)

Lligant amb el punt anterior, el joc, la música i el moviment estan connectats de manera natural i innata, començant fins i tot, molt abans que el llenguatge.

> Començant per l'escolta dels batecs del cor al ventre de la mare, els infants tenen una sensibilitat cinestèsica innata per moure's amb ritme. (Bayless i Ramsey 1991).
>
> A mesura que els nens creixen, les etapes de desenvolupament de música i moviment estan interrelacionats. Pica (2013) descriu com la música, el moviment i el ritme es desenvolupen junts: els nens la interacció amb la música i les cançons avança des de les cançons de falda, fer palmes, fins que els nadons participen en "l'escolta activa" al voltant dels quatre anys: cantant, commovent-se i fent jocs de dits i mans. Després passen a més interacció avançada, reproducció de melodies, sincronitzant moviments amb ritme i cantant i movent-se amb un grup (Pica 2013,

26–27). Al llarg de la primària, els infants gaudeixen de diferents tipus de música. Música i el moviment segueix sent important pel seu desenvolupament cognitiu global (Copplei Bredekamp 2009). Kang J. (2017)

Amb tot això, un dels mètodes per excel·lència que combina joc, ritme i moviment és el Total Physical Response (TPR). El TPR ofereix infinites possibilitats i és fàcil de contextualitzar en un joc, per exemple Simon Says o en una escola de superherois.

- Es poden treballar una gran quantitat de continguts:
- Vocabulari del cos (o qualsevol altre)
- Verbs i accions
- Rutines, vocabulari i accions de l'aula
- Imperatius o instruccions
- Contes interactius
- ...

I només cal afegir un poc d'imaginació pera que qualsevol proposta es transforme en un joc actiu i amb moviment.

5.3. Perquè contar?

Si hi ha un lligam entre aquests tres pilars bàsics de jugar, cantar i contar és l'emoció. André Stern, en el seu llibre Jugar, afirma que cap aprenentatge podrà perdurar en el temps si no ha activat els nostres centres emocionals. En canvi, tota la informació que ha activat les nostres emocions quedarà gravada de manera duradora.

Podem afirmar aleshores que sense emoció no hi ha aprenentatge. I què pot haver-hi més emocionant que una història?

Els infants tenen una predilecció innata per les històries que tenen la capacitat de transportar-los a llocs màgics i escenaris meravellosos i llunyans.

És precisament ací on radica la importància de presentar i contar amb emoció una història.

La manera en què narrem els contes ha de generar interés, respecte i estima per la llengua i la cultura, i ajudar a millorar la comprensió i la comunicació.

Entre molts altres avantatges d'introduir els Storytelling a les nostres sessions, hi podem destacar:

- La promoció de Promoure sensacions de benestar i relaxació.
- L'augment de la voluntat dels infants per a comunicar pensaments i sentiments.
- La millora de l'escolta activa.
- L'augment de l'atenció.
- El foment de la imaginació i la creativitat.
- L'augment de la competència verbal.
- El treball globalitzat dels continguts.
- El desenvolupament del llenguatge visual.

Un contacontes pot captivar els infants i un dels detalls més importants i clau de l'èxit és la seua posada en escena.

Quines poden ser les claus?

- Crea un clima càlid, amable i que convide a escoltar.
- Si cal, modifica la història per adaptar-la als infants.
- Ofereix suport visual i auditiu amb objectes reals, titelles, figures retallades, efectes sonors (campanes, papers…, etc.
- Enfoca el contingut decidint quin vocabulari és del teu interés i emfatitza'l.
- Crea un context màgic i atractiu presentat els personatges, generant un escenari…
- Vincula la història als seus coneixements previs o al seu context proper.
- Anima als infants que s'identifiquen amb algun personatge.
- Tingues preparada alguna proposta de seguiment (que també pugues reprendre en alguna sessió posterior): dramatització del conte per part dels infants, cançons…

I mentre contes la història…

- Recorda variar el to, ritme i volum.
- Utilitza la comunicació no verbal per emfatitzar el discurs fent que la cara i el cos conten el conte.
- Crea veus diferents per als diferents personatges, serà més divertit.
- Genera tensió amb el silenci i les pauses.

Conclusions

L'aprenentatge d'una llengua estrangera pot semblar molt complex, des del punt de vista dels adults, però per als xiquets i xiquetes pot resultar un procés molt natural.

L'objectiu principal que no hem de perdre de vista en l'etapa de l'educació infantil és desenvolupar l'interés i el respecte per la llengua estrangera en els infants.

Els primers contactes amb una nova llengua han de servir per a apreciar i entendre el món multicultural i obert en què vivim i comprendre el valor de les llengües com a instrument de comunicació.

Com a mestres hem de posar el nostre accent en fer que les propostes generen aprenentatges significatius i lligats a l'emoció, donant-li a la llengua la importància que té per poder centrar-nos en la qualitat de les experiències que puguen viure els infants.

Referències bibliogràfiques

Referenciada

Cortiella i Fernández. El joc com a recurs lúdic. Departament d'Ensenyament de Catalunya. https://bit.ly/2vQj8dL

Gabbard y Rodrigues (2017). Optimizing Early Brain and Motor Development Through Movement. https://www.researchgate.net/publication/284772949_Early_motor_development

Kang J. (2017). Get up and Sing! Get up and Move! Using Songs and Movement with Young Learners of English. English Teaching Forum, v55 n2 p14-25. https://eric.ed.gov/?id=EJ1147117

Lacárcel J. (2003). Psicología de la música y emoción musical. Educatio 20-21, 213-226. · https://revistas.um.es/educatio/article/view/138/122

M. Villena et al. (1998) Pedagogía musical activa. Corrientes contemporáneas. ANALES DE PEDAGOGÍA 16, 101-122. https://revistas.um.es/analespedagogia/article/view/285621/207351

N. Delibegović. (2016) The Effect of Using Songs On Young Learners and Their Motivation for Learning English. An Interdisciplinary Journal Volume 1, Issue 2, 40-54. https://www.researchgate.net/publication/312054146_The_Effect_of_Using_Songs_On_Young_Learners_and_Their_Motivation_for_Learning_English/link/586cfd1308ae329d62136e26/download

Stern, A (2017) Jugar. Ed. Litera

Marc Comú Europeu de Referència de les Llengües: aprendre, ensenyar, avaluar (MCER. 2003)

LLEI 4/2018, de 21 de febrer, de la Generalitat, per la qual es regula i promou el plurilingüisme en el sistema educatiu valencià.

Consultada

Artigal, J.M. (1990). Uso y adquisición de una lengua extranjera en el marco escolar entre los tres y seis años. Comunicación, Lenguaje y Educación, 7/8, 127-144. https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=126200

Astutik Y. i Megawati F. (2019) Total Physical Response (TPR): How is it used to Teach EFL Young Learners? International Journal of Learning, Teaching and Educational Research Vol. 18, No. 1, 92-103.
https://doi.org/10.26803/ijlter.18.1.7

Blair A. (2005). Cuentos para explicar. Aula de Infantil 27. 30-31.

Burillo J. i, Medina a. (2005). "Big fish, small fish". El inglés, una lengua integrada en el contexto comunicativo del aula de infantil. Aula de Infantil 27, 14-24.

Bueno D. (2019). Neurociencia para educadores. Rosa Sensat.

Cortiella M.L. (Coord). El joc infantil i la seva metodologia Departament d'Ensenyament de Catalunya
https://bit.ly/2JiF2cQ

Cortina-Pérez B. Andúgar. (2018). Didáctica de la lengua extranjera en Educación Infantil. Anaya.

Ellis G. i Brewster J. (2014) Tell it Again! The Storytelling Handbook for Primary English Language Teachers. British Council.
https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/pub_D467_Storytelling_handbook_FINAL_web.pdf

Fons M. (2011) La presión del inglés en la formación lingüística infantil. Aula de Infantil 61 33-36

Graham C. (2016) TEACHING Jazz Chants ® TO YOUNG LEARNERS. An English Language Teacher Training Video. Office of English Language Programs.
http://teylworkshop.pbworks.com/w/file/fetch/72113387/Jazz%20Chants%20Manual%2011.26.06.pdf

M. Pereña (coord.) (2016) Ensenyar i aprendre llengües en un model educatiu plurilingüe : metodologies i estratègies per al desenvolupament de projectes educatius i per a la pràctica docent. Horsori, ICE de la Universitat de Barcelona (Quaderns d'educació 75).

Murado JL. (2010) Didáctica de inglés en educación infantil. Métodos para la enseñanza y el aprendizaje de la lengua inglesa. Ideaspropias Editorial.

Onu N. (2013) Teaching English to Young Learners Through Storytelling, LINGUACULTURE 2, 133-143.

http://journal.linguaculture.ro/images/stories/422013/onu.pdf

Pérez P.; Roig V. (1998) Hablamos inglés desde el primer día. Una experiencia de introducción temprana de una lengua extranjera, Aula de Innovación Educativa, 72, pp. 64-70.

Pérez P.; Roig V. (1999): ¿Cómo abordar la lengua extranjera en educación infantil y primer ciclo de primaria?. Aula de Innovación Educativa 80. 77-82.

Pérez P. i Roig V. Inglés para los más pequeños, ¿una moda o mucho más?. Aula de Infantil 27. 9-13.

Sapolsky, RM. (2017). Comportarse: la biología de los humanos en nuestro mejor y peor. Penguin Books.

T. Lengel, M. Kuczala (2010). The Kinesthetic Classroom: Teaching and Learning Through Movement. Corwin Press.